

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
00102 EDUSKUNTA

Kantelu Kulosaaren yhteiskoulun syysksi 2013 aiotusta yhteisestä ”katsomusaineesta”

Kantelija: Dosentti Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry (www.ateistit.fi)
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
p. (09) 191 51443, (09) 7534 703
jouni.luukkainen@helsinki.fi

Viranomaisen, jonka menettelyä arvostelen: Kulosaaren yhteiskoulu, Ståhlberginkuja 1, 00570 Helsinki (www.ksyk.fi) ja sen rehtori Lauri Halla.

Toimenpide, jota pidän virheellisenä: Lehtitietojen mukaan Kulosaaren yhteiskoulu yhdistäisi osittain eri uskontojen ja elämäkatsomustiedon opetuksen syksystä 2013 alkaen. Muutos koskisi nykyisiä peruskoulun seitsemäsluokkalaisia. Tämä on perusopetuslain opetuksen sisältöä koskevan 11 §:n sekä uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevan 13 §:n vastaista. Muutos pakotaisi uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomatkin uskonnonopetukseen vastoin sitä, että koulussa opetettavan tiedon tulee perustua tieteelliseen tietoon valtioneuvoston tuntijakoasetuksen mukaan. Tieteelle luonto on koko todellisuus toisin kuin uskonnoille ja niiden opetukselle.

Asian kuvaus: Toimittaja Suvi Uusitalo haastattelee artikkelissaan ”Kulosaarella tavoitteena uskontojen vuoropuhelu”(Nykypäivä 25.1.2013; LIITTEENÄ) Kulosaaren yhteiskoulun rehtoria Lauri Hallaa:

– Suunnittelempa, että yhdessä opetettaisiin kaikki soveltuvat osat eri uskonnoista. Uskomme vahvasti siihen, että se sekä laajentaisi että syventäisi oppimista, kun uskonnot uskonnotunnilla kohtaisivat. Kaikki uskontojen edustajat voisivat esimerkiksi käytännössä kertoa uskonnostaan.

Tämä siis kertoo, että ainakin eri uskontojen opetusryhmät yhdistettäisiin samaan opetukseen ainakin osaksi. Mutta sama koskisi myös elämäkatsomustiedon opetusryhmiä seuraavasta artikkelin kohdasta päätellen:

Kokonaan eriyttämisestä ei päästä. Uskontojen ja elämäkatsomustiedon opetusta aiotaan Hallan mukaan järjestää myös pienemmille ryhmille esimerkiksi vierailukäyntien ja omien tehtävien ja ryhmätöiden muodossa.

Myös opetuksen aloituksen ajankohta ja oppilaitoksen omatoimisuus selviävät artikkelista:

Uudenlainen uskonnon opetus otetaan käyttöön ensi syksynä. Hallan mukaan projekti on Kulosaaren oma.

Toimittaja Tarja Vänskän artikkeli ”Koulu uudistaa uskonnonopetusta omin päin” (Kotimaa 21.3.2013; LIITTEENÄ) kuvaa yhdistämisen tarkemmin:

Helsinkiläinen Kulosaaren yhteiskoulu on alkanut itsenäisesti suunnitella katsomusaineiden opetuksen osittaista yhdistämistä. Kulosaaren yhteiskoulun ja lukion rehtori **Lauri Hallan** mukaan opetus on tarkoitus järjestää niin, että eri uskontojen ja elämäkatsomustiedon opiskelijat olisivat osan ajasta yhteisillä tunneilla. Osan ajasta he saisivat omien aineidensa eriytynyttä opetusta.

Hallan mukaan järjestelyllä voitaisiin syventää maailmanuskontojen ja etiikan opetusta sekä lisätä innostusta katsomusaineiden opiskeluun.

– Vanhemmilta ja johtokunnalta on tullut tukea suunnitelmille. Kevään aikana ollaan säätämässä opetussuunnitelmaa. Ensi syksynä on tarkoitus aloittaa uudenlainen katsomusaineiden opetus, Halla sanoo.

Hallan mukaan muutos koskee nykyisiä seitsemäsluokkalaisia ja tulevia oppilaita.

Jo viime marraskuussa Halla lähetti asiasta tiedotteen oppilaiden vanhemmille. Sen mukaan nykyisin erillisinä opetettavat eri uskonnot ja elämäkatsomustieto ”tullaan integroimaan pääosin yhteisiksi oppitunneiksi, joiden puitteissa oppilaita eriytetään osittain erikoistumaan omaan katsomukseensa”.

Miksi kuvaamani toiminta on mielestäni virheellistä? Perusopetuslain 11 §:n mukaan perusopetuksen oppimäärä sisältää kaikille yhteisinä aineina muun muassa uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Uskonto ja elämäkatsomustieto ovat siis rinnakkaisia eri oppiaineita, ja niiden järjestelystä säädetään perusopetuslain 13 §:ssä. Perusopetuslain 14 §:n mukaan Opetushallitus päättää eri oppiaineiden opetussuunnitelmien perusteet, ja uskonnon ja elämäkatsomustiedon osalta kummallakin on toisistaan poikkeava omansa. Näiden säännösten mukaan on yksikäsitteisen selvää, että uskonnon opetusta ja elämäkatsomustiedon opetusta ei voi osittainkaan yhdistää.

Koulun verkkosivun mukaan Kulosaaren yhteiskoulun osakeyhtiön varsinainen yhtiökokous 19.4.2012 sai käsiteltäväkseen hallituksen ehdotuksen, että yhtiöjärjestykseen lisätään seuraava uusi 3 §: Yhtiö toimii perusopetuslain ja lukiolain mukaisesti. Mutta yhtiö aikoo siis rikkoa perusopetuslakia.

Opetushallitus tietää Kulosaaren yhteiskoulun aikeen ja pitää sitä perusopetuslain vastaisena. Opetusneuvos **Pekka Iivosen** haastatteluun perustuen *Kotimaan* artikkelin ingressi kertoo, että Opetushallituksen mukaan Kulosaaren yhteiskoulu ei saa yhdistää uskontojen ja elämäkatsomustiedon ryhmiä.

Etelä-Suomen lääninhallitus katsoi päätöksessään 29.12.2005 (SVH2136A; ESLH-2004-05984/Op-13) hallintokanteluun ortodoksisen uskonnon opetuksen järjestelyistä, että Askolan kunta oli menettänyt väärin järjestäessään osan ortodoksisen uskonnon opetuksesta samanaikaisopetuksena evankelisluterilaisen uskonnonopetuksen kanssa. Tuolloin ei kuitenkaan edes ollut tarkoitus yhdistää noita kahta opetusta.

Vakaumusten tasa-arvo VATA ry:n puheenjohtaja Petri Karisma teki 29.9.2010 Etelä-Suomen aluehallintovirastolle hallintokantelun, että Heinolan kaupunki menetteli väärin, kun juuri koulunsa aloittaneen oppilaan toinen elämäkatsomustiedon kahdesta viikkotunnista olikin uskonnon tunti, jota opetusviranomaiset väittivät elämäkatsomustiedon tunniksi. Mutta aluehallintovirasto torjui moitteen päätöksessään 17.3.2011 (PU789A; ESAVI/8389/06.06.01/2010):

Aluehallintovirasto toteaa, että Heinolan kaupungin opetussuunnitelmassa sekä uskonnon että elämäkatsomustiedon opetussuunnitelmiin sisältyy samanlaisia eettisiä ja kulttuurisiin liittyviä kysymyksiä käsitteleviä oppisisältöjä eikä aluehallintovirasto näe kenenkään katsomusta loukattavan, jos oppilaat ovat näillä tunneilla yhtä aikaa.

Heinolan kaupungin antamassa selvityksessä yhteistä opetusta perusteltiin seuraavasti:

Heinolan kaupungin opetussuunnitelmassa etiikan ja katsomuksen osiossa on kaikille lapsille riippumatta heille annettavasta uskonnollisesta tai elämäkatsomuksellisesta opetuksesta yhteisiä asioita. Kulttuurinen katsomuskasvatus on kaikille lapsille yhteistä. Se ohjaa katsomukselliseen ajatteluun. Keskeisenä nousee yksilön arvo yhteisön jäsenenä: kulttuuri- ja luontoperinnön tunteminen ja arvostaminen, vuoden keskeiset juhlapyhät ja -päivät; juhlaperinteet ja tavat. Perheen ja suvun juhlat kuten häät, hautajaiset, kastejuhlat jne. kuuluvat oppisisältöihin.

Mielestäni aluehallintoviraston päätös on kuitenkin väärä; oppitunteja ei saa yhdistää. Paitsi perusopetuslaista tämä ilmenee vielä selvemmin kaupungin antamasta selvityksestä, sillä ei ensiluokkalaisille elämäkatsomustiedon oppilaille tule kertoa kristillisten juhlapyhien ja esimerkiksi kastejuhlan sisällöstä. Aiheista opettaminen on mahdollista vain kristinuskon oppeja julistamalla, ja sellaisesta on elämäkatsomustiedon opetuksessa pidättäydyttävä. Ei ole myöskään mitään syytä opettaa kristillisten perinteiden ja tapojen arvostamista. Lisään vielä, että kantelussa kuvataan opetusviraston

kertoneen mainitsemani oppilaan vanhemmalle, että aineissa on paljon samoja oppeja, kuten uskontojen historia. Mutta uskontojen historiahan on tuota samaa uskontojen oppien julistamista. *Heinolan kaupungin järjestely oli uskonnotonta katsomusta loukkaava.*

On myös muistettava itse elämäkatsomustieto-oppiaineen tausta ja otettava se nyt varteen. Vapaa-ajattelijain liiton pääsihteeri Erkki Hartikainen kanteli vuonna 1978 uskonnonopetuksesta vapautetuille peruskoulun oppilaille tarkoitetun uskontojen historian ja siveysopin opetussuunnitelmas- ta YK:n ihmisoikeuskomitealle. Kantelun ratkaisu vuonna 1981 totesi, että opetussuunnitelma näytti ainakin osaksi uskonnolliselta mutta että komitea uskoi ongelmien ratkaisemisessa ryhdytyn asianmu- kaisiin toimiin. Oppiaine kuoli; syntyi elämäkatsomustieto. Myös Kulosaaren yhteiskoulun väärässä hankkeessa on oikeasti kyse perus- ja ihmisoikeuksien loukkaamisesta, jolloin Kulosaaren yhteiskoulun väittämät tarkoituksenmukaisuusperusteet saavat väistyä.

Rehtori Halla viittasi *Kotimaassa* yhteiseen etiikan opetukseen. Mutta etiikka ei tarvitse uskon- toja, eikä uskontoja tieteenvastaisine todellisuuskäsityksineen pidä siihen sotkeakaan. Elämäkats- omustieto sisältää etiikan opetusta, mutta ei rajoitu siihen; sisältö ja nimihän ratkaistiin oppiaine perustettaessa. Asiaa kuitenkin myönteiseltä kannalta katsoen voi todeta, että elämäkatsomustie- toa jopa kutsutaan yläasteesta ja lukiosta koostuvassa Kulosaaren yhteiskoulussa englanniksi, joka on koulun toinen opetuskieli, jo valmiiksi nimellä ”ethics”. Ei ole edes katsottu tarpeelliseksi käyttää sel- ventävää nimitystä ”nonconfessional ethics” tai ”secular ethics” eli tunnustukseton, sekulaari etiikka, vaikka sitä tarkoitetaan. On siis englanniksi myönnetty, että etiikan opetus ei oppiaineessa uskontoja kaipaa. Mutta nyt tämän etiikan opetuksen uskonnoton luonne on vaarassa.

Aihe on ollut esillä. Perusopetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden sekä perusopetuksen tuntijaon uudistamista valmistelleen työryhmän ehdotus 1.6.2010 (*Perusopetus 2020 — yleiset valta- kunnalliset tavoitteet ja tuntijako* [Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1]) sisälsi ehdotuksen, että perusopetuksen oppimäärän kaikille yhteisiin aineisiin lisättäisiin etiikka. Ehdotuksen mukaan etiikkaa olisi voitu opettaa joko osana oman uskonnon tai elämäkats- omustiedon opetusryhmien opetusta tai kaikille katsomusryhmille yhteisesti. Mutta yhteisen etiikan opetuksen olisi kuitenkin tullut olla tunnustuksetonta, sekulaaria, koska vain silloin se ei olisi lou- kannut kenenkään uskonnonvapautta eikä kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, ja tämä opetuksen luonne olisi tullut kiinnittää jo työryhmän esittämän perusopetuslain 11 §:n muutoksen perusteluissa. Työryhmä kuvasi etiikkaa kuitenkin täysin epäkypsästi ja jätti uskontoisen etiikan vaaran hyvin suureksi. Esimerkiksi työryhmän mukaan tarvittiin foorumi eri katsomusten eettisten lähtökohtien pohdintaan, mutta sitä varten kaiketi eri uskontojen opit olisi julistettu tosiksi. Siksi yhdistyksemme seikkaperäinen lausunto 3.9.2010 vastusti ateistien ihmisoikeuksien nimissä uutta oppiainetta. Vielä yhdistyksemme pyysi 29.9.2010 valtioneuvoston oikeuskansleria valvomaan, että mahdollinen hallituksen esitys etiikasta sisältäisi sekulaarisuustäsmennyksen. Tunnetusti tuolloinen opetusministeri Henna Virkkunen luopui uudesta oppiaineesta.

Yhteinen etiikka olisi kuitenkin hyväksyttävällä tavalla saatavissa oppiaineeksi Kulosaaren yh- teiskoulussa sikäli, että siellä valinnaisena aineena peruskoulun kahdella viimeisellä luokalla opetet- tavan filosofian sisältöä voitaisiin painottaa filosofiseen etiikkaan eli siis etiikkaan sanan varsinaisessa mielessä. Tuntijakoasiassa laaja asiantuntijajoukko ehdotti keväällä 2010 lasten filosofian tuomista peruskouluun yhtenä perusteluna juuri se, että filosofia olisi riidaton alusta etiikalle, joka on osa filo- sofiaa; ks. filoaloite.wordpress.com. Uusi 1.8.2016 käyttöön otettava perusopetuksen tuntijako myös kasvattaa yhteiskuntaopin viikkotuntimäärää, ja tällöin saadaan lisää tilaa yhteiselle keskustelulle eettisistä kysymyksistä.

Tuntijakokysymyksessä vaara ateistien ihmisoikeuksille ei poistunut etiikan poisjäämisen myötä, sillä *Helsingin Sanomat* kertoi 23.10.2010 edelleen, että opetusministeri Henna Virkkusen mukaan olisi kuitenkin tärkeää, että kaikille oppilaille eli eri uskontokuntiin kuuluville tai niihin kuulumattomil- le olisi yhteistä opetusta esimerkiksi maailmanuskunnoista, ja hän arvioi, että se voitaisiin järjestää opetussuunnitelma-asiana yläluokille. Mutta yhteinen opetus maailmanuskunnoista (tuossa yhteydes- sä kaiketi siis muista kuin kristinuskosta) ei olisi ollut pelkkä opetussuunnitelma-asia. Se olisi ollut sitä, jos uskonnonopetus olisi ensin lailla lakkautettu ja uskontojen esittely siirretty historian ja maantiedon opetukseen. Opetusministerin saattoi kuitenkin ymmärtää tarkoittaneen, että elämäkatsomustiedon

opetusryhmät yhdistettäisiin uskonnon eri opetusryhmien kanssa saamaan samaa opetusta. Mutta tämä puolestaan olisi merkinnyt, että elämäkatsomustiedon oppilaat olisi pakotettu uskonnonopetukseen. Virkkusen ehdotuksen pystyikin suoraan jäljittämään Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen uskonnonopettajain liiton lausuntoihin, joissa etiikka torjuttiin maailmanuskunnoilla. Jälleen 25.10.2010 lähestyin yhdistyksemme nimissä oikeuskansleria valvontapyyntöin, sillä Virkkusen ehdotus olisi vaatinut perusopetuslain muutoksen, joka olisi mielestäni rikkonut perustuslakia ja kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia.

Kulosaaren yhteiskoulu tuo siis uudestaan esiin yhteisen maailmanuskontojen opetuksen, mikä liittyy siihen, että se on aiheena evankelisluterilaisen uskonnonopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa.

Rehtori Halla tarkoitti ilmeisesti oppilaita kertoessaan, että yhteisillä tunneilla kaikki uskontojen edustajat voisivat esimerkiksi käytännössä kertoa uskonnostaan. Edelleen *Nykypäivän* haastattelussa hän väitti, että uskonnon opetus ei ole katsomuksellista. Mutta mistä sitten oppilaat ovat omaksuneet uskontonsa? Eiköhän sittenkin vain juuri uskonnonopetuksesta, jonka todellisuuskäsitys poikkeaa koulun muussa opetuksessa vallitsevasta tieteellisestä, naturalistisesta todellisuuskäsityksestä, jonka kohdistamisesta uskontoihin on koulussa pidättäydyttävä, koska se merkitsee ateismia.

Toisaalta, jotta elämäkatsomustieto säilyisi vailla uskontojen viitekehystä, siinä on uskontoihin tutustuminen jätettävä vähemmälle ja myöhäiseen vaiheeseen, koska uskontokritiikki ei kävisi eikä olisi välttämättä tehokastakaan.

Uskontoihin tutustumisessa uskonnon opetus ja elämäkatsomustiedon opetus eroavat siis ratkaisevasti toisistaan.

Kysymys on myös yhteiskunnallinen ja katsomuspoliittinen. Itse pidän vääränä, että koulussa on uskonnonopetusta, johon ymmärtämätön pieni lapsi pakotetaan. Juuri uskonnonopetuksen tähden lapsi ei myöskään pääse itse irtautumaan uskonnollisista yhteiskunnista ja sitä kautta uskonnonopetuksesta. Valtion tulisi kuitenkin olla maallinen. Olisiko maallisessa valtiossa sitten enää myöskään elämäkatsomustietoa, on epäoleellinen kysymys. Tähdennän, että eri tahojen ehdottama uskontotieto-oppiaine olisi vain vastustamaani uskonnon opetusta, josta kukaan ei edes pääsisi vapautumaan. Kulosaaren yhteiskoulun hanke merkitsisi, että toisaalta elämäkatsomustiedon oppilaat pakotettaisiin uskonnonopetuksen oikeudettomaan legitimaatioon ja että toisaalta vain vastoin tahtoaan uskonnonopetuksessa olevat oppilaat pakotettaisiin olemaan mukana elämäkatsomustiedon oppilaiden sorrossa.

Toivon oikeusasiamiehen tekävän seuraavaa: Kulosaaren yhteiskoululle on huomautettava, että olipa valmisteilla oleva uskonnon opetuksen ja elämäkatsomustiedon opetuksen suunnitellun yhteisen osan opetussuunnitelma millainen tahansa, uskonnon opetuksen ja elämäkatsomustiedon opetuksen osittainenkin yhdistäminen on lain vastaista. Oikeusasiamiehen on myös ryhdyttävä muihin tarvittaviin toimenpiteisiin laittomuuden estämiseksi.

Jouni Luukkainen

Liitteet:

1. Toimittaja Suvi Uusitalon artikkeli ”Kulosaaressa tavoitteena uskontojen vuoropuhelu”, *Nykypäivä* 25.1.2013
2. Toimittaja Tarja Vänskän artikkeli ”Koulu uudistaa uskonnonopetusta omin päin”, *Kotimaa* 21.3.2013

Tiedoksi sähköpostitse (ilman liitteitä):

Kulosaaren yhteiskoulun rehtori Lauri Halla (lauri.halla@ksyk.fi)

Opetushallitus (kirjaamo@oph.fi)